

Učiteljsko vprašanje na Goriškem.

Zvesti svoji obljubi, seznanjamo danes svoje bralce s člankom, ki ga je priobčila o učiteljskem vprašanju goriška »Soča«. — Ker smo pa prejeli med tem drug članek o istem vprašanju, ki razgrinja jasno sliko tega boja, se omejemo le na nekatera izvajanja »Sočinega« člankarja.

»Soča« piše, da sloni sedanje volilno pravo na kurijah, t. j. na zastopstvu po interesih, po katerih imamo poslance veleposestva, trgovstva in obrtnije (volijo zbornice), mest, trgov in obrtnijskih krajev ter kmetijskih občin, ako ne štejemo virilnih glasov. Učiteljstvo nima zastopnikov v zborih, kjer mu režejo kruh.

Veleposestniki so si znali pridobiti pristop v deželni in drž. zbor ne le med svojimi vrstniki, ampak tudi v drugih skupinah, enako velja za trgovce in obrtnike.

Mesta in trgi volijo navadno svoje trgovce, obrtnike, hišne posestnike, odvetnike, tudi uradnike, med katerimi so tudi srednješolski profesorji. Duhovniki so si znali najti mesta posebno v kmetijski skupini. Le za ljudskega učitelja navadno ni mesta med poslanci.

Na Slovenskem, in le to imamo v mislih, se je doslej zapostavljalo naš stan skoro povsem. Tam, kjer se sklepa o življenju našem, nismo imeli zastopnika izmed sebe. Cudno, četudi nobeden stan ne potrebuje v deželnih zborih poslancev iz svoje srede tako krvavo kakor ravno naš stan. Nobenemu stanu ne odločuje deželni zbor o življenjskih potrebščinah tako kakor našemu. In vendar nismo zastopani tam.

Naravno je, da je želelo učiteljstvo že davno imeti zastopnike v dež. zborih. Med slovenskimi deželami je bila prva Kranjska, ki je dobila po milosti drugih svojega zastopnika-učitelja v dež. zbor. Bil je Feliks Stegnar, poslanec mesta Idrije, učitelj. Koliko je koristil našemu stanu, nočemo razmotrivati, ker ni več potrebno. Kar je bilo, je bilo, in molčimo o tem. Ko je padel on, ni iskala Idrija svojega zastopnika več v našem stanu. Zakaj, vedo volilci sami.

A tudi drugod ni bil voljen učitelj, ker se ni postavilo nobenega kandidatom in ker se menda tudi nobeden ni silil v to. Napaka na naši strani in na drugih*) Deželni zbor kranjski je bil brez poslanca učitelja in »deloval« je za nas brez nas tako, da se ponaša Kranjska, da spada med one dežele, kjer je učiteljstvo najslabeje plačano.

Zavladal je boj med liberalno in klerikalno stranko. V kmetijskih občinah so zmagali klerikalci in z njimi je prišel v deželni zbor drugič učitelj — Jaklič. Žalostna mu majka!

In vendar se je kazalo učiteljstvu s prstom na njega in na klerikalno stranko: glejte jo, ona je dala učiteljstvu prva poslanca iz vašega stanu! Očitano se je liberalnim učiteljem, da v svoji stranki nimajo ugleda, ker tam ni voljen noben učitelj.

Da, srečno učiteljstvo na Kranjskem, da je dobilo svojega zastopnika v dež. zboru. Odlikoval se je učitelj-poslanec Jaklič v dež. zboru, da je pomagal vleči na vrvcu — obstrukcijo, ki je zabranjevala izboljšanje učiteljskega vprašanja. Čast mu!

Tudi letos se je odlikoval, ko je glasoval za 25% doklado le za oženjene učitelje. Ako nimajo kolegi-samci in

koleginje polževe krvi, vedo, kaj jim je storiti s takim učiteljem-poslancem. Naše mnenje je, da, ako ni Jaklič le marioneta v rokah klerikalne stranke, bi bil moral izposlovati, da bi bila klerikalna stranka glasovala za 25% doklado vsemu učiteljstvu. Ako bi tega ne mogel izposlovati, pa obrniti stranki hrbet. Rajše nič, kakor biti peto kolo.**)

Varali so javnost in učiteljstvo, ko so nam kazali Jakliča-poslanca v klerikalni stranki. Jaklič se je pokazal takega, kakršni so najhujši naši nasprotniki. Motimo se le v onem slučaju, ako bi bila kler. stranka brez Jakliča glasovala tudi proti sedanji dokladi oženjencem. Na dan z resnico! Tako na Kranjskem. —

Na Goriškem so drugačne razmere. Slovenci volijo 10 poslancev, med katerimi ni bilo in tudi zdaj ni učitelja-poslanca. Dokler je vladala tu stara sloga, ni padlo nikomur na kraj pameti, da bi volili poslancem učitelja. Naš stan je bil tako skromen, da tudi ni zahteval, da bi bil mislil na kaj takega.**)

Razmere so se razvijale tako, da je nastal razkol, ki je rodil stranke po kranjskem vzorcu.

Napredna stranka je sicer imela namen spraviti v dež. zbor enega učitelja, a je večinoma propadla pri volitvah; zaradi tega ni prišel v zbor učitelj.

Druga stranka je zmagala v večini vol. okrajev, a brez učitelja, ker je bilo učiteljstvo po večini v nasprotnem taboru in ker nihče ni silil stranke, da bi bila kandidirala učitelja. Vprašanje, ali bi ga bila tudi hotela sprejeti med svoje kandidate, ne pride tukaj v poštev.

Drugače se je zgodilo med Lahi, ki imajo v dež. zboru en glas večine. Tudi tam sta nastali dve stranki, a ne tako bojeviti kakor med Slovenci. Furlanske kmetijske občine volijo dva poslance in izvolile so enega duhovnika in enega učitelja. Učiteljstvo furlansko in duhovščina sta si podala roke in oba stanova sta dobila svojega zastopnika. Ker ni bilo posebno hudega strankarskega boja, sta vstopila oba v enotni italijanski klub — seveda s posebnimi pogoji.

Med Slovenci je bila parola, da so edino laški poslanci krivi, da ni mogoče pomagati bednemu učiteljstvu, ker dežela nima deželnega šol. zaloga, ker ga Slovenci l. 1870. niso hoteli imeti, ko so bili prekratkovidni; pozneje ga pa laški poslanci niso hoteli privoliti. Lojalno priznamo, da je slovenska zahteva po deželnem šolskem zalogu pravična. Istina pa je, da je tudi Furlanija tepena, ker dežela nima deželnega šolskega zaloga, ampak morajo okraji nositi vse breme po dokladah samo na izravne (direktne) davke. Na dobičku je le glavno mesto Gorica.

Steber italijanstva na Goriškem je torej mesto Gorica in zaradi tega nočejo Lahi ugrizniti v to jabolko, da bi privolili v deželni šolski zalog, četudi bi bil v korist Furlaniji. Učitelj-poslanec Falconer si je pustil prosto roko glede postopanja v stanovskih vprašanjih Prav. Ko je prišlo v deželnem zboru na vrsto naše vprašanje, je bilo odvisno vse od učitelja-poslanca.

Težavno je bilo njegovo stališče na vsak način. Potegnil se je za ugodno rešitev. Slovenski poslanci so ostali na starem stališču: glasujemo za izboljšanje, ako se ustanovi deželni š. zalog. To je mogoče le, ako glasuje z njimi — učitelj-poslanec Falconer. Ta je bil v težkem položaju, zakaj smatrali bi ga bili v tem drugi poslanci (laški) kot izdajico

*) Bolj na strani drugih. Ako ponudijo mandat, ponudijo takega, ki je le iluzoren (n. pr. V. kurija na Kranjskem). Uredn.

*) To je popolnoma res!

Uredn.

**) To mora biti sedaj drugače.

Uredn.

italijanstva. In kako po ceni se meče dan na dan z narodnimi izdajicami, bodisi na Goriškem, bodisi na Kranjskem. Vsako sredstvo je dobro, pravijo, v dosego namenov. Težko stališče bi bil imel učitelj-poslanec, ako bi ga bila laška javnost proglasila kot izdajico italijanstva. V tem pogledu so Lahi hujši kakor Slovenci.

In Falconer ni hotel ugrizniti v kislno jabolko. V laškem klubu je stavil pogoj: ali se reši učiteljsko vprašanje brez deželnega šolskega zaloga, drugače glasujem s Slovenci za deželni šol. zalog.

Z njegovega stališča dobra poteza. Pokazalo pa se je, da so stari politiki večji lisjaki nego poštenjak učitelj-poslanec. Deželni glavar dr. Pajer je star lisjak in rešil je svojo stranko iz nastavljene pasti.

Sestavili so tak zakonski načrt v lanskem zasedanju, da ni obveljal niti deželni šol. zalog, niti se zvišajo doklade na izravne davke za sedanje okrajne šol. zaloge ampak da se izvrši izboljšanje iz davščin (20%) na užitnino za posamezne okraje, t. j. učiteljsko vprašanje se ne reši, ker vlada ne predloži v sankcijo takega pokritja, ker je proti postavi, ker okraji nimajo pravice do doklad na užitnino. Laški politiki-lisjaki, ki so nasprotni izboljšanju, so zvodili učitelja-laškega poslanca, da ni glasoval s Slovenci za deželni šolski zalog. Tako postopanje je vse drugačno, le pošteno ni. In res, zakonski načrt o izboljšanju ni bil predložen v sankcijo in učiteljstvo ni dobilo izboljšanja.

Minilo je leto, deželni zbor je bil zopet sklican in naše vprašanje je bilo zopet na dnevnem redu. Stara igra se je imela pričeti iznova. In doigrala se je — po starem. Lisjaki so zopet zmagali.*

Regulacija učiteljskih plač v deželnem zboru goriškem.

(Konec.)

Še pozimi 1902. je bil odkritosrčen prijatelj učiteljstva izmed italijanskih poslancev sedaj ubegli dr. G. Luzzatto. Obljubil je na shodu učiteljstva svojo pomoč. Pred vstopom v sejo dne 2. januarja 1903. pa je tudi on izjavil, da je vezan po klubovem sklepu v interesu italijanske stranke, da bo glasoval za pridržek. Dr. Gregorčič in klerikalni drugovi so bili principijalno nasprotni in so celo od napredne skupine pričakovali, da se zakon onemogoči, če ne drugače, z abstinenco. Zastopnika Krasa, dasi napredna, sta bila po volilcih siljena glasovati zoper. Tako je moglo učiteljstvo pri vstopu v sejo januarja 1903. od 21 poslancev šteti le na moj glas.

Zakon pa, kakor se je predlagal, je bil nemogoča stvar, ker so se sprejela določila, ki so proti zdravi administrativni politiki in katerih vlada na noben način ne bi mogla sprejeti. Sprejem zakona je bil poleg tega odvisen od zagotovitve vladne podpore. V imenu italijanskih poslancev je predlagal dr. Verzeznassi v to svrhu sledeče: »Zakon stopi v moč, ko bo potrjen zakon glede šolske takse na zapuščine, sprejet v seji 27. julija 1902. in brž ko bo zagotovila visoka vlada c. kr. okrajnim šolskim svetom skupno podporo 60.000 K na leto, ki bi se razmerno porabila za posamezne šolske zaloge,

*) Kakor zatrjuje dr. Tuma koncem svojega članka »Regulacija učiteljskih plač v deželnem zboru goriškem,« se je posrečilo tržiškemu namestniku vendar izposlovati, da bo zakon sankcioniran. Kdor hoče — ta more!

in brž ko visoka vlada dovoli, da se normalni šolski zalog združi s pokojninskim zalogom za učitelje na ljudskih šolah.« »Dr. Gregorčič je prijel na ta predlog prvi za besedo in doslovno izjavil: »Stavil se je dodatni predlog in s tem, kar je predlagal dr. Verzeznassi, moram reči, se ujemam.« Po 11¹/₂ ur trajajoči debati, katero sem provzročil in razvnel jaz, so prišli gospodje iz ravnotežja. Prejasno se je ob debati pokazala neodkritosrčnost proti učiteljstvu. Ko se je jasno pokazalo, da se tak zakon ne more potrditi po vladi, bil je klerikalni poslanec italijanski msgr. Faidutti prvi, ki je proti koncu debate kratko izjavil: »Ne morem torej glasovati za junktim, ker bi se s tem zanikalo najvišje potrjenje.« In za njim šele se je osvestil dr. g. Luzzatto, ki je poprej slovesno obljubil učiteljstvu, da bo zanj, in je potem v klubu obečal glasovati za junktim, končno vsled debate takorekoč pritisnjen na steno in izjavil, da mora biti proti vsakemu pridržku. Osupel po nepričakovanem odporu gg. Faidutti in dr. Luzzatto je Verzeznassi ves zmeden odtegnil svoj predlog glede junktima, in zakon je bil v moje največje presenečenje enoglasno sprejet, seveda še vedno v nemogoči obliki.

Prišlo je seveda do tega, do česar je moralo priti: vlada je odrekla potrditev vsled stilizacije §§ 10 in 16, katera sta si arogirala nadzorstvo deželnega odbora nad deželnim šolskim svetom pri upokojevanju učiteljev, t. j. pri zgolj administrativni stvari.

Naše slovensko učiteljstvo se gotovo spominja boja nižjeavstrijskih učiteljev proti Luegerjevemu projektu, vezati imenovanje in nadziranje učiteljev na deželni odbor, oziroma na klerikalno stranko. Učiteljstvo je takrat poudarjalo vseh potrebo svobodnega postopanja deželnega šolskega sveta. Vpliv deželnega zbora goriškega zaradi narodnostnih razmer bi gotovo ne vplival ugodno na neodvisnost slovenskega učitelja na Goriškem, ako bi imel pri tem deželni odbor goriški zadnjo besedo.

Načrt zakona je ležal potem do jeseni 1904. deloma pri vladi, deloma nepotrjen pri deželnem odboru goriškem in se je potem v premenjeni obliki in sicer tako, kakor ga je precizirala vlada, predložil zopet meseca novembra 1904. Gibanje učiteljstva je naraslo takrat do tako krepkih pojavov, da se od l. 1902. dalje, ko se je to gibanje v celi svoji energiji prvič pojavilo, nihče izmed deželnih poslancev ni upal resno postaviti se v bran ali vsaj ne kazati javno nasprotstva. Ali vkljub temu, da je italijanski list »Il Gazzettino popolare« 25. septembra 1904. pisal: »La mancanza di danaro è una scusa sciocca, addirittura puerile,*) so bili vendar poslanci slovenske klerikalne stranke vezani na svoje kmetiške volilce in so iskali način pokritja, ne da bi bilo treba seči po zvišanju izravnih davkov. Italijanski poslanci pa ali takorekoč zastopniki furlanskega veleposestva, so bili z ozirom na to, da bi breme na izravnih davkih zadevalo posebno le-to iz različnih pretvez na finančne težkoče proti zvišanju izravnih davkov. Iz namišljenih nacionalnih motivov pa so bili proti ustanovitvi deželnega šolskega zaloga. Ustanovitev deželnega šolskega zaloga bi spravila takoj iz sveta vprašanje po pokritju učiteljskih plač. Odkar so slovenski poslanci l. 1899. in 1900, kakor jim Italijani očitajo, nekako za hrbtom in skrajno nerodno prišli s predlogom zaradi ustanovitve deželnega šolskega zaloga in je pri tem pokazala tudi vlada precej odločno voljo, ta zalog po položaju izsiliti, so porabili Italijani ta neprevidni način postopanja v veliko narodno manifestacijo in so v to svrhu razkričali, da bi bila ustano-

*) Pomanjkanje denarja je bedast izgovor, naravnost otročji.